

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ”
ФАКУЛТЕТ ПО ЖУРНАЛИСТИКА И МАСОВА КОМУНИКАЦИЯ

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д.н. Андреана Ефтимова

Катедра „Пресжурналистика и книгоиздаване“

за дисертационния труд

на Георги Кирилов Иванов

на тема: „Знакови процеси на шрифта в съвременната графична комуникация. Визуална грамотност и перцепция на типографския дизайн”

за публична защита за присъждане на образователната и научна степен „доктор” по научна специалност 3.5. Обществени комуникации и информационни науки

(Журналистика – графичен дизайн)

Научен ръководител: проф. д-р Веселина Вълканова

Данни за дисертанта. Дисертантът Георги Иванов е завършил Полиграфическия техникум „Юлиус Фучик“ (1987) и магистратура по журналистика (1999) във Факултета по журналистика и масова комуникация на СУ „Св. Климент Охридски“. Георги Иванов е заемал различни професионални позиции в сферата на полиграфията и медиите (словослагателство, техническо редакторство, графично оформление и предпечат на вестника, контрол на производството на вестника). От 2015 г. е докторант в Катедрата по пресжурналистика и книгоиздаване на ФЖМК при СУ „Св. Климент Охридски“. Като докторант Георги Иванов води практически упражнения по „Графичен дизайн“, „Дизайн на пресата“, „Майсторски клас – учебна редакция“ и „Уеб дизайн“.

Данни за докторантурата. Докторантурата на Георги Иванов е за периода 2015 – 2018 г. Дисертационният труд беше обсъден на заседание на Катедра „Пресжурналистика и книгоиздаване“, проведено на 05.12.2018 г. с разширен състав от хабилитирани специалисти. Публичната защита е насрочена, като са спазени изискванията на ЗРАС с решение на НС на Факултета по журналистика и масова комуникация.

Данни за дисертацията и автореферата. Дисертационният труд се състои от увод, три глави, заключение, резюме на научните приноси, списък с публикациите на докторанта по темата на дисертационния труд. В библиографията са посочени 157 заглавия (48 на кирилица и 109 на латиница). В текста са разположени 27 изображения и 98 таблици, а в края на труда е добавено приложение, което съдържа 14 стр. Общият обем на изследването е 243 страници, от които 207 страници съставят основния текст. Авторефератът отговаря на съдържанието на дисертационния труд и в сбита форма предава основните идеи и постижения на изследването.

Дисертационен труд. Изследването на Георги Кирилов поставя тематичния си фокус върху визуалната грамотност като фактор за възприемането на графичните средства в един съвременен контекст, в който се отчита резистентността на аудиторията към съществуващите методи и подходи за представяне на посланията, както и нарасналата роля на визуалното спрямо вербалното в комуникациите (с. 11). В уводната част на дисертационния труд коректно се формулират обектът, предметът, целите, задачите и тезата на изследването, като се акцентира върху ролята на паралингвистичните фактори в повишаването на ефективността и пълноценността на комуникацията.

В първата глава – „Семиозис и сигнификация на шрифта – теоретични основи, диахронни и синхронни подходи и практики“, се прави критичен прочит на теориите на Ф. Сосюр, Ч. Пърс и Г. Крес за знака, като се наслагват постановки, които са ключови за изследването. Разбирането за знака на Ф. Сосюр се надгражда от Ч. Пърс чрез прибавянето на ролята на интерпретанта, а Г. Крес посочва и ролята на създателя на знака, на контекста, за да обособи формата и значението на знака като относително независими един от друг преди създаването му. Тези уточнения аргументират тезата, че сигнификацията на знаците се формира както от създателя им, така и от реципиента и заради това не е конвенционална, тъй като зависи от интерпретациите на реципиента, но не е и произволна или случайна, тъй като зависи от историческите и културните условия на създаването на знака. Главата включва и изясняването на понятието „знаков процес“, като се позовава на дефинициите на Ч. Пърс и Ч. Морис за семиозиса, но се очертава и приносът на М. Данеси, който отбелязва като част от знаковия процес възможността на човешкия мозък да създава и разбира знаци (с.21). Специално искам да подчертая уместното решение на докторанта да не претрупва теоретичната си част с дефиниции и теории за знака, които, както знаем, са многобройни, а да селектира само

онези от тях, които се допълват и формират изходните постановки за проучването на сигнификацията на графичните системи.

Изключително важен е акцентът върху мултимодалността на знаковите системи в подглавата „Знакови системи и мултимодални послания“. Тя е съществена и за съвременните изследвания по невербална и устна комуникация, в които се говори за партитурно описание на мултимодалната комуникация (Е. Поджи, И. Калдонето). Благодарение на това разбиране изследователите успяват да проследят как се разпределят значенията през различните модалности (всяка модалност обхваща различен вид сигнали) и какви са възможностите на модалностите да предават различни значения в различните видове дискурс. Смятам, че само този подход може да осигури задълбочен анализ на сложната природа на графичните знакови системи и приветствам решението на Г. Кирилов да открие мултимодалната им природа.

В първата глава се предлага и детайлно описание на шрифтовете според семантичната класификация на знаците на Ч. Пърс, в чиято операционалност съм убедена, тъй като в собствените си изследвания по невербална комуникация неведнъж съм се позовавала на нея. Шрифтовете се разглеждат като иконични знаци (чрез заместването на обектите от действителността с изображения; манипулацията на шрихите в глифове, за да наподобят реални обекти; декорирането на типографски стилове), като индексни знаци (чрез противопоставянето на форма и контраформа; концепцията за „нулевия знак“ на Р. Барт), като символни знаци (чрез безсерифните шрифтове например) с коментари за ролята на компетенциите на аудиторията в интерпретацията на тези сигнификации.

Подглавите за парадигматичните и синтагматичните взаимоотношения между типовите елементи в дизайна и между изображенията обсъждат формирането на знакови процеси, които допълнително влияят върху комуникацията (типографски взаимовръзки и ориентация, размери на шрифтовите елементи, композиция на текстовите обекти и различимостта им, означаване на симетрия и асиметрия, деконструкция; форми, формати, размери; фотографии, рисунки и инфографики).

Идеята, че шрифтът се трансформира от абстрактен инвариантен знак в конкретно означаващо, изразяващо конотации, е основата, върху която се търсят връзките между избора на типографски стил и означаване на определен исторически период, на национална идентичност, на чувства и настроения, на стилизиране и суперизация. Тези сигнификации са разгледани подробно и са онагледени с примери от

печатни реклами в подглавата „Генезис на знаковите процеси на типографските стилове“.

Във втората глава – „Визуална грамотност и рецепция на типографския дизайн“, се въвежда понятието „визуална граматика“. След изчерпателна дефиниция на понятието се предлага пространна аргументация за неговото въвеждане чрез аналогия с описанията на естествения език. Подобни аналогии винаги са вълнували изследователите на паралингвистичните знакови системи (вж. Р. Бърдуистъл например). Чрез опитите за „граматически“ анализ на паралингвистичните знаци, следвайки морфемния строеж и синтактичните структури, се демонстрира наугасващото изследователското желание за установяване на правилата в изграждането на визуалния текст и на правилата за съчетаване на визуалното с вербалното. Затова и е обясним стремежът на Георги Кирилов да направи паралели между основите признаци на вербалните и визуалните текстове, между структурите на типографското пространство и сложното изречение, между изразяването на подобие и езиковата синонимия и др. Макар и силно дискуссионни в научната литература, тези аналогии се използват, за да се изведе заключението, че визуалните елементи са част от визуална система, функционираща по определени правила (независимо дали ще успоредим тези правила с граматическите), и затова дизайнът, който е визуална система, се реализира чрез визуален език, който се структурира по определени правила, т.е. има своя „граматика“ (с. 113).

Третата глава – „Сигнификация на шрифта и визуални компетентности“, представя социологическо изследване с ясни цели: (1) установяване на сигнификацията на шрифтовете и допълнителната информация, която носят; (2) установяване на зависимостта на тези процеси от познанията и компетентностите на анкетираните. Следвайки стандартизираната световна класификация на типографските стилове, която ги разделя в шест категории (Готически, Антиква, Гротеск, Ежиптиен, Ръкописни и Декоративни по У. Райън и Т. Коновър), се прави анкетно допитване относно 14 шрифта по формулираните в първата глава критерии за означаване на допълнителни значения (конотации) чрез избора на типографски стил. Резултатите са любопитни и насочват към съществени изводи, които са формулирани в края на главата. Сред изводите са твърденията, (1) че азбуката влияе върху усещането за национална идентификация на шрифта; (2) че противоположните чувства и настроения, предизвиквани у аудиторията чрез шрифта, могат да се обяснят с отчитането на

различни допълнителни значения, заложи от създателите на визуалните послания – например познаването на историята на шрифта или влиянието на конструкцията на стила; (3) че професионалистите дават верни отговори, когато се изискват специализирани познания за разчитането на визуалното послание; (4) че визуалните текстове съдържат скрити послания.

В резултат на социологическото проучване се очертава ролята на визуалната грамотност за степента на възприемане на сигнифицираната информация, за разпознаване и ориентиране в манипулативните послания, за разчитане на допълнителните значения. Във връзка с това проучване на обсъждането на дисертационния труд зададох въпрос на докторанта доколко би могло да се измери участието на интуитивната и специализираната интерпретация в разпознаването на манипулативните аспекти на съобщенията, ако приемем след направените заключения в дисертацията, че съществуват две нива на визуална грамотност – едно първично, при което визуалните текстове в заобикалящата ни среда формират компетентност, наречена интуитивна, и едно вторично, което е резултат от специализирано обучение в сферата на визуалната култура и комуникации. Отговорът на Георги Иванов беше научно аргументиран и очерта инструментариума за измерване на ролята на интуитивната и специализираната оценка в разпознаването на манипулацията.

Приемам и приносните страни на изследването които са коректно посочени в текста на дисертацията и в автореферата.

Публикации и участия в научни форуми. Публикациите на Георги Иванов са три по темата на дисертацията и са в престижни научни издания. Докторантът е изнесъл и доклад на докторантския семинар на катедрата „Пресжурналистика и книгоиздаване“.

Заключение. Като имам предвид актуалността на разгледаната проблематика, анализа на графичната реализация на реклами в печатните медии и сериозното социологическо проучване, предлагам на членовете на уважаемия Катедрен съвет да присъдят на Георги Кирилов Иванов образователната и научна степен „доктор“ по научната специалност 3.5. Обществени комуникации и информационни науки (Журналистика – графичен дизайн).

08.02.2018 г.

доц.д.н. Андреана Ефтимова